

Török építészeti emlékek Magyarországon túramozgalom igazolófüzete

Babócsa:

Török kút, Babócsán Somssich-kastély parkjában található.

Bajót:

Naszály-patakon átívelő török híd.

Bátaszék:

Török mosdómedemce a templomban.

Békéssámson:

Török híd a Száraz-éren.

Budapest:

- Gül Baba türbéje, török síremlék, 1543-1548. Budapest, II., Mecset u. 14.
- Császár (Veli bej ilidzszeszi) fürdő, 16. századból. Budapest, II., Frankel L. u. 31.
- Király (Kakaskapu, Horoz kapi ilidzszeszi) fürdő, török fürdőépület 1566 körül, a 18. század-ban kibővítve. Budapest, I., Fő u. 82-86.
- Rudas (Jesil direkli ilidzszeszi) fürdő, nyolcoszlopos, kupolás török fürdő, 1566-ból. Budapest, I., Döbrentei tér 9.
- Rác (Debbaghane vagy Kücsük ilidzszeszi) gyógyfürdő, török medence és kupola, 16. századból. Budapest, I., Hadnagy u. 8-10.
- Mihráb (imafülke) a Belvárosi templomban Budapest, V., Március 15. tér. Tojgun pasa dzsámija, a kapucinus templom délkeleti homlokzatának feltárt maradványai. Budapest, I., Fő u. 30-32.
- Abdurrahman Arnavut, az utolsó budai pasa sírja. Budapest, I., Bástya-sétány

Buják:

Dzsámi maradványai a várban.

Cserépváralja:

Török-kút a Vár-hegy oldalában.

Dunaalmás:

Dzsámi faldarabjai a református templomba építve.

Dunaföldvár:

Török-torony.

Eger:

- Minaret (az irgalmasok által 1841-ben lebontott Kethüda dzsámi minaréja), 17. század első fele, az oszmán birodalom legészakibb minaretje, 14-szög alaprajzú, 40 méter magas, a noszvaji kőfejtőben bányászott andezit tufából építették. Körerkélyéhez 96 keskeny lépcsőfok vezet fel. Az országban található három álló minaret közül ez van a legjobb állapotban. Eger, Knézich Károly utca 1.
- Arnaut pasa gyógyfürdője, török kori, 17. századból. Bővítve a 18-19. században, homlokzata klasszicista. Eger, Fürdő u. 2.
- Valide szultána gőzfürdő romjai, 17. századból. Eger, Dózsa György tér 3.

Érd:

Minaret (az összedőlt Hamza bég dzsámi minaréja), 16. századból, sósikúti durva mészkőből építették. Érd, Ófalu, Mecset utca

Esztergom:

- Szulejmán győzelmi emléktáblája a vízivárosi várfalban
- Ozicseli Hadzsi Ibrahim dzsámi, lakóházba beépítve, 16. századból.
Esztergom, Berényi Zsigmond u. 18-20.

Göd:

Török-kút, Város-erdő

Görcsöny:

Török mosdómedence. Ma szenteltvíz tartó a templomban.

Grábóc:

Török kútház és számárhátív a szerb bazilita kolostorban.

Gyömrő:

Török-kút, Zsigerpuszta

Gyula:

Szulejmán Dzsámi romjai. Almásy kastély.

Nagykanizsa:

Török kút. Eredeti a Városi Múzeum udvarán, másolata az Erzsébet téren látható.

Pécs:

- Jakováli Hasszán pasa dzsámija, 16. század második fele, ma török történeti és művészeti múzeum, a mellette álló 12 szögletű minarettel a legépebben megmaradt török imahely. Berendezése az eredeti török imaházak hangulatát idézi. Pécs, Rákóczi út 2.
- Gázi Kászim pasa dzsámija, 16. század második fele (1766-ban a jezsuiták lebontották minaréját), a legnagyobb a Magyarországon megmaradt török épületek között, ma a Belvárosi plébániatemplomnak ad otthont, megőrizve az iszlám építészet jellegzetességeit. Pécs, Széchenyi tér.
- Török kút és rituális mosdó (Kerlejela), 1935-ben falazott forrásfoglalattal.

Pécs, Rókus hegy

- Memi pasa fürdője, 16. század második fele, 100 évvel ezelőtt még állt. A feltárt maradványaiban fürdőmúzeumot rendeztek be. Pécs, Ferencesek u. 35.
- Idrisz Baba türbéje, török síremlék, 1591-ből. Pécs, Nyár u. 8.
- Tekkebektasi kolostor romjai a Tettyén.
- Török kút. Pécs Vak Bottyán utca 23.

Siklós:

Malkocs bej dzsámija, 16. századból. Siklós, Kossuth tér 16. (a kultúrház udvarán)

Szabadbattyán:

Kula-torony.

Szalánta:

Török mosdóedény a római katolikus templomban.

Székesfehérvár:

- Güzeldzse Rüsztém pasa fürdője. Székesfehérvár Jókai utca 2.
- török falfestés maradványa a Szent Anna kápolnában.

Szigetvár:

- Szulejmán szultán egykori dzsámija, 16. századból, átalakítva és későbbi toldalékkal. Szigetvár, Vár
- Ali pasa dzsámija, 1588-1589-ből. Szigetvár, Zrínyi tér
- Török korániskola, 16. századból. Szigetvár, Bástya u. 3.
- Dzsámiból átaalakított Páduai Szent Antal ferences templom.

Szolnok:

- Dzsámi és minaret romjai az egykori várban.
- török kút. Guttenberg tér.
- török híd romjai a Tiszában.

Törökkoppány:

Török kút a 16. századból

Zsámbék:

Török kút a 16. századból. Restaurálva 1892-ben. Zsámbék, Táncsics utca.

Sudár Balázs: Kulturális létesítmények a török hódoltságban

Hans Dernschwam, a nagyhatalmú Fuggerek ügyvivője 1555-ben, Isztambulból hazatérőben utazott át Budán. Mélyen megdöbbenette a nem is olyan régen még virágzó város nyomorúságos állapota. "A vár kívülről siralmas látványt nyújt... A házak sorban egymás után beomlanak. Építkezésnek nyoma sincs, legfeljebb annyi, hogy a lakó meghúzhassa magát az eső és a hó elől. A nagy, tágas termeiket istállószerűen, kőből-anyagból-fából összeeszkábált cellák tömegére darabolták fel. Pincére nincs szükségük [a törököknek], ezeket szeméttel töltötték meg... A házak egytől egyig disznóolakká váltak..." Jó száz évvel később, 1665-ben John Burbury is hasonlóan elszomorító képet festett.

Vajon tényleg ennyire nem törődtek volna a hódítók új lakóhelyükkel? Tényleg csak "lelakták" Magyarországot? Aligha. Hosszú távra rendezkedtek be, környezetüket minden bizonnyal a számukra kényelmes, megszokott, megfelelő módon próbálták kialakítani. Más kérdés, hogy igényeik és lehetőségeik nem találkoztak az európai ízléssel.

A jeles 17. századi utazó, Evlia Cselebi, már-már idilli állapotokról tudósít. Pécsnek például "hetven helyen van sétahelye, tulipánokkal és madarakkal tele... hol a hajlott lombosított fűz, nyár, ciprus és hársfák árnyékában, magas fű között

Szelszebil folyóhoz hasonlóan, csillogó vízmedencéket képezve néhány száz folydogáló forrás folyik, s mindenki a maga szerettével barátkozik".

A török előkelők minthogy javakat nemigen gyűjthettek maguknak vagy családjuknak, jövedelmeiket vagy felélték, vagy vallási-kulturális intézmények alapításába fektették. Elsősorban dzsámikat, mecseteket, derviskolostorokat emeltek a lélek épülésére, sírkápolnákat (türbe) a holtak emlékére. A tanulni vágyó ifjak számára alap és középfokú iskolákat, mektebeket és medreszéket hoztak létre. A testi élvezetek kielégítésére pedig a fürdők szolgáltak.

Imahelyek

Bár az iszlám szerint az ima bárhol érvényes, a vallás közösségi volta miatt mégiscsak az együttes imádkozás az "igazi". Ennek a helye a mecset (szó szerinti jelentése: a leborulás helye) és a dzsámi (a gyülekezés helye). A két imahelytípus jogosítványában tér el egymástól: a dzsámiban el lehet végezni a pénteki prédikációt (hutbe), a mecsetben nem. A különbség külsőleg abban nyilvánul meg, hogy a dzsámiban van szószék (mimber), az alkalmazottak között pedig egy - vagy akár több - pénteki prédikátor (hátib) is helyet kap. Más, például építészeti különbség nincsen köztük. A hódoltság körülbelül száz, muszlimok lakta településének szinte mindegyikében állt legalább egy állami kézben lévő dzsámi. Abban a 30-35 városban, ahol a katonákon kívül polgári lakosság is élt, további egy-két állami dzsámi és jó néhány magánalapítású imahely is működött. Nehéz megmondani, hogy összesen hány dzsámi és mecset létezett a hódoltságban, számuk azonban nagy valószínűséggel meghaladta a kétszázat.

Állami imahely

A dzsámik és mecsetek fenntartójuk szempontjából két csoportra oszthatóak: állami és magán alapításúakra. Az állami dzsámik minden költségét az állam fedezte bevételeiből, a templomszolgák tehát állami alkalmazottak, az épület állami ingatlan. Ezért fordulhat elő, hogy a zsoldlajstromokban a katonák között előimádkozókkal (imám) és müezzinekkal is találkozunk, vagy az állami erődítési munkálatok során a bástyák mellett egy-egy dzsámi tetőszerkezetére is gondot fordítottak. Az állam által fenntartott dzsámikat rögtön elárulja elnevezésük. Sokszor, főleg a hivatalos iratokban kertelés nélkül állami dzsáminak nevezik őket (dzsámi-i hassza).

A köznyelv inkább a hódítás idején uralkodó szultán nevét használta az imahely megjelölésére, minthogy az állam az uralkodó személyében testesül meg. Ezért olvasunk a hódoltsági forrásokban annyszor Szülejmán dzsámiról.

Harmadrészt gyakori a Nagy Dzsámi elnevezés is, utalva arra a tényre, hogy a település legnagyobb imahelye többnyire az állam kezében volt. Egyébként nem állami dzsámit sosem neveznek Nagy dzsáminak.

A magyarországi állami dzsámik túlnyomó többsége eredendően keresztény templom volt. Ennek oka a pénteki prédikáció (hutbe) szimbolikus jelentőségében keresendő, ebben ugyanis megemlítették az uralkodó nevét. A foglalás tehát az első pénteki imával nyer mentális megerősítést.

A muszlimok érthető sietséggel tisztították meg a bevett vár egyik templomát a keresztény szimbólumoktól, az oltárt, a padokat kihajították, a freskókat lemeszelték, leterítették imaszőnyegeiket és meghatározták az imairányt (kibla). A templom kiválasztásánál két szempont játszott szerepet: lehetőleg a település legnagyobb templomának kellett lennie, s mindenképpen a leginkább védhető városrészben, lehetőleg a várban kellett állnia. Így lett szultáni dzsámi a budai Nagyboldogasszony-templom, az esztergomi Adalbert-féle székesegyház, vagy a pécsi bazilika. A fehérvári koronázótemplom csupán azért került el sorsát, mert nem lehetett volna kellő sebességgel átalakítani. (Persze lehet, hogy Szülejmán a királyszerűségeket - "elődeinek" nyughelyét kímélte....) Ha nagy ritkán - mint például Szigetváron és Gyulán - nem találtak megfelelő épületet, akkor az oszmánok gyors építkezésbe fogtak. Az állami dzsámi státusz persze nem vonta magával magátólértetően a virágzó vallási életet.

Az állam magáénak tekintette, hát használta is: A pécsi székesegyház vagy az aradi dzsámi inkább katonai raktárra hasonlított, mint imahelyre. Kisebb településeken az állam csupán egyetlen dzsámit tartott fenn, nagyobb, több, jól elkülönülő negyedből álló városokban azonban többet is. Lippán és Gyulán például a külsővárban és a városban is létezett Szülejmán nevét viselő imahely. Érdekes, hogy Budán az állam a várban fizette két, majd három dzsámi személyzetét (Szülejmán dzsámi, Orta Dzsámi és Fethijje dzsámi), míg a külvárosokban egyet sem pénzeltek.

Magándzsámik

Sokkal kevesebbet tudunk a magánalapítású imahelyekről. Egy ilyen "vállalkozás" kettős terhet rótt az alapítóra. Nemcsak az épületről és annak felszereléséről kellett gondoskodnia, hanem biztosítania kellett a fenntartási költségeket és az alkalmazottak fizetését is. Erre a célra vallási alapítványokat hoztak létre, amelyekben általában valamilyen állandó jövedelemforrást - boltok bérleti díját, malmok bevételeit - rendeltek az intézmény mellé. A befolyó javadalmakat egy felügyelő és annak írnoke kezelte. Az alapító ez esetben tehát nem egy meghatározott összegtől vált meg, hanem folyamatos bevételről mondott le.

Érdekes tény, hogy a magán-alapítású dzsámik és mecsetek gombamód szaporodtak a hódítások nyomán. Egy-két évvel, évtizeddel a foglalás után már volt helyi tőkeerős, alapításra áldozni tudó réteg a hódoltságban. Gyulán például 1579-ben, mindössze 13 évvel a város török kézre kerülése után, az állami imahelyek mellett már működött Iszhák és Ali bég dzsámija, s állt Mehmed aga, Iljász kethüdá és Kurd bég mecsetje is, azaz öt magánalapítású imahely várta a híveket. Figyelmet érdemel az alapítók személye is: a tehetősebb szandzsákbégek mellett két középvezetőnek, egy agának és egy kethüdának (parancsnok helyettes) is módjában állt a kultúra támogatása.

Talán még érdekesebb ebből a szempontból egy bácskai mecset, azt ugyanis egy kézműves vagy kereskedő, bizonyos Kecsedzsi (nemezes) Mehmet alapította. Nem kevésbé különös, hogy 1675-ben a Várad melletti Sólyomkő palánkjának kovácsa kér engedélyt a portától, hogy dzsámit építhessen. Persze nem minden magánalapítású dzsámi volt életképes: Ibrahim Csausz tabáni mecsetje például már a XVI. század közepe táján romokban állt, minaretjébe baglyok költöztek, úgyhogy Szokollu Musztafa pasának kellett rendbehozatnia és új adományokkal ellátnia. A számokra áttérve: A hódoltság körülbelül száz muszlimok lakta településén, az utolsó és legkisebb palánkvárig bezárólag állt legalább egy állami kézben lévő dzsámi. Abban a körülbelül harminc városban, ahol a katonákon kívül polgári lakosság is élt, további egy-két állami dzsámi, és jó néhány magán alapítású imahely működött.

Minaretek

Eddig csupán az imahelyek létezésének tényével foglalkoztunk, de érdemes egy rövid kitérő erejéig ezek minőségéről is szót ejtenünk. Az épületek építészeti rangját a minaretek száma határozta meg. Legtöbb minarettel az isztambuli Kék mecset bír, pontosan hattal. A szultáni dzsámik - a Szülejmánijje, az Edirnei... - általában négy minarettel épültek, a rangosabb személyek pedig kettőt-kettőt építtettek. Magyarországon ilyenről nem tudunk, nálunk csupán egy-minaretű dzsámik épültek. E tény mindenképpen a hódoltság szegénységéről vall, mint ahogy Evlia Cselebi leírásai közül nem egy. A párkányi palánk imaházát így jellemzi: "deszkaminaretű, deszkazsindellyel fedett kis dzsámi." Persze vannak ellenkező előjelű megfigyelések is: A pécsi Kászim pasa dzsámi birodalmi léptékkal szemlélve sem számít kicsinek, Szokollu Musztafa tabáni dzsámiját pedig állítólag a legnagyobb török építész, maga Mimár Szinán tervezte. Azt egyébként még közelítőleg sem tudjuk megítélni, hogy vajon hány dzsámi épült a hódoltságban ténylegesen. A többséget valószínűleg keresztény templomból alakították ki, de azért több tucat eredendő építményről is tudunk.

Az imaházak nívójáról vall, vallana személyzetük létszáma is. Jegyzékek sajnos csupán az állami intézmények esetében állnak rendelkezésünkre, de ezek egy része is töredékes: a dzsámik alkalmazottait többféle forrásból fizették. A legnagyobb imaházakban, például a fehérvári Nagy dzsámiban 15-16 ember is dolgozott, a legkisebben mindössze kettő: a közösség elöljárója, az imám, és a müezzin, aki imára szólította a híveket.

Kolostorok

A kolostorok az állami hivatalnokok látókörén kívül estek, hiszen magán alapítású intézmények voltak. Saját iratanyaguk - ha létezett egyáltalán - nem maradt ránk. Mivel építészetiileg nem voltak különösebben feltűnőek - a felületes szemlélő általában csak egy egyszerűlakóházat látott - nem találjuk meg őket sem a nyugati várrajzokon, sem a leírásokban. Evlia Cselebi persze lelkiismeretesen feljegyezte a kolostorokat is, 35 hódoltsági településen több mint 100-at számolt össze belőlük. Igaz, pontosabb információkkal csak néhány esetben szolgált. Ha a török utazó által közölt szám túlságosan magasnak tűnik is, mégsem lehetetlen, hogy a hódoltságban számos rendház létesült, mivel ezek célja csak részben volt az elmélyedés, az elvonulás helyének biztosítása: szoros kapcsolatokat tartottak fenn a hadigépezzel is.

Török szerzetesrendek

Magyarországon három rend jelenlétét tudjuk dokumentálni. Először a bektasik érkeztek, legnagyobbjuk legelőször: Gül Baba. Állítólag aggastyánként jött Budára 1541-ben, s ő mondta az első pénteki prédikációt a budai Nagyboldogasszony templomból átalakított Szülejmán dzsámiban. Ahogy imáját befejezte, visszaadta lelkét teremtőjének. A mai Rózsa-dombon temették el, sírja fölé a harmadik budai pasa, Jahjapasazáde Mehmed (1543-48) emeltetett kápolnát (ez a máig is látható Gül Baba türbe). A türbe melletti rendház a hódoltság legjelentősebb kolostorává nőtte ki magát, a XVII. század végén már 60 dervisnek adott otthont. A bektasik még jónéhány kolostort mondhattak a magukénak: Budán, a Nap hegy nyugati lejtőjén állt Hizir Baba kolostora, rendház épült Egerben, Fehérváron, Lippán és talán Hatvanban, Temesváron is. Egy másik dervisrend, a harcias halvetiké is igen hamar megtelepedett a hódoltságban. Temesváron, Pesten, Budán, Esztergomban, Pécsen és Fehérváron alapítottak rendházat. Nevüket a halvet - elvonulás - szóból nyerték, mert meditációs technikájuk egy hosszú, negyvennapos elvonulásra alapult.

Legjelentősebb képviselőjük az az Ali dede lehetett, aki a szigetvári Szülejmán-türbe őreként írta máig is forgatott vallási műveit a 16. század végén.

A keringő dervisek (a mevlevik) az oszmán birodalom legképzettebb, legműveltebb, legnagyobb tiszteletnek örvendő szerzetesei voltak. Magyarországon egyetlen kolostoruk működött, Pécsen. Valószínűleg a XVII. század közepén alapította a közelebről ismeretlen Jakováli Haszan pasa. Nem tartozott a nagy, noviciusok képzésére is felhatalmazott rendházak közé, mégsem kell alábecsülnünk a jelentőségét. A birodalom európai felében alig tucatnyi kolostor állt, s ebből mindössze kettő tartozott a "nagy" rendházak, az ászitánék közé. A pécsi kolostor léte tehát a hódoltsági kulturális élet megbecsültségéről vall. Miként utolsó sejhjének, Ahmed dedének az életútja is: Miután 1689-ben elhagyni kényszerült szülővárosát, Isztambulba ment, ahol hamarosan az egyik legjelentősebb mevlevi kolostor, a Jenikapi Mevleviháne főnöke lett.

Több olyan településen (Szegeden, Bácsón, Gyulán, Nógrádon, Mohácson, Szabadkán, Zomboron) éltek dervisek és dervisfőnökök - sejkek, dedék, babák -, ahol nem tudunk kolostorról, de az ő jelenlétük mindenképpen szerzetesközösséget sejtet. Összességében az Evlia Cselebi által említett száz rendházzal szemben biztos adataink tíz település kb. 20 kolostoráról vannak, és összesen 17 helyről tudunk dervisek jelenlétéről.

Sírkápolnák, zarándokhelyek

A népi iszlám elképzelései szerint a szentek a mohamedí fény hordozói, s ezt nem szűnnek meg sugározni haláluk után sem. Aki tehát sírhelyüket meglátogatja, maga is részesülhet ebből az áldásból, aki pedig sírkápolnát, türbét emel föléjük, okkal bízhat abban, hogy az utolsó ítélet napján fénylő arccal állhat a Legfőbb Bíró elé. Kápolnák és "kupolák" (mai szóhasználatunk szerint pavilonok) őrizték a közösség szempontjából jelentős halottak emlékét is. Ilyenek a hódoltságban is léteztek, a helyi viszonyoknak megfelelően elsősorban katonák sírjai felett. Türbét a hódoltságban viszonylag keveset építettek.. Közülük azonban kettő, Gül baba budai és Idrisz baba pécsi türbéje ma is áll. De sírkápolna őrizte Gyulán Ali bég, Székesfehérváron Szülejmán pasa, Budán Kalajlikoz Ali pasa és Veli bég emlékét is. A szigetvári Turbék dombon emelt sírkápolnában pedig Szülejmán szultán maradványait, el nem szállítható belső szerveit helyezték örök nyugalomra. Emlékhelyeket elsősorban a csatamezőkön emeltek. Mohácson például egy "famecsetből lett kápolna" állt, amit "Szolimán emeltetett az elesett Lajos magyar király és a maga győzelme emlékére, és hamis prófétája iránti hálájából elrendelte, hogy állandóan egy dervis imádkozzon ott."

Zarándokhelyként szolgált a görögáli Deli Hüszejin sírja is, aki állítólag levágott fejét visszaszerezte legyőzőjétől, sírjánál pedig csodák történtek. (A török vajda feje a valóságban Szigetvár előtt karón száradt).

Oktatási intézmények

Furcsa módon legkevesebbet talán a hódoltsági muszlim oktatásról tudunk. Az iskolák többsége magánalapítványként működött, ezért iratállományuk csak ritkán maradt fenn. Az elemi iskolák (mekteb-i szibján) esetében még abban sem lehetünk mindig biztosak, hogy önálló épülettel bírtak, elképzelhető, hogy az órák a dzsámiban vagy annak udvarán folytak. A tanítók (muallim) néha a dzsámik alkalmazottaihoz tartoztak, a fizetésüket is onnan kapták. Az egi Ahmed halife például dzsámija szónoka és közösségének vezetője is volt (imám és hátib), de emellett ellátta az iskolamesteri teendőket is. Máskor az intézmény fenntartását, a tanítók fizetését kiadható házak, boltok fedezték. Fehérváron három elemi iskola működésének anyagi háttérét összesen 18 ház bérleti díjaiból teremtették elő. Történt mindez 1544-ben, alig egy évvel a város elfoglalása után. Ebből legalábbis arra következtethetünk, hogy a törökök igyekeztek minél gyorsabban megteremtetni az oktatás feltételeit, s erre egy végvidéki garnizonban is kellő figyelmet fordítottak. Talán így lehet ez a hódoltság többi jelentősebb településén is, bár adataink alig vannak.

Elemi iskolák működéséről csupán Vácon, Temesváron, Esztergomban, Szigetváron, Egerben, Lippán és Budán tudunk. Itt egy rövid kitérőt kell tennünk. A hódoltsági forrásokból száyszámra bukkannak fel a hodzsák. Márpedig ez a szó általános értelemben tanítót, mestert jelent. Minthogy azonban az iskolákkal kapcsolatban sohasem fordul elő, azt kell gondolnunk, hogy inkább tágabban, "művelt ember" értelmében, vagy esetleg tiszteleti címként használták. A hodzsák között bizonyára voltak tanítók is, de óvatlanság volna mindegyikükben a hódoltsági oktatás képviselőjét látnunk. Az elemi iskolákhoz hasonlóan keveset tudunk a közép- és felsőoktatási intézményekről, a medreszék-ről is. Bizonyos, hogy legalább egy igen rangos medresze működött a hódoltságban, az, amelyet Szokollu Musztafa pasa (1566-78) alapított Budán. Tanára (müderrisz) napi 50 akcsét vághatott zsebre, amely igen komoly fizetésnek számított. Ennél többet csak akkor kaphatott volna, ha valamilyen szultáni főiskolán tanít, de ilyenek csak a birodalom szívében, Isztambulban, Burszában és Edirnében voltak.

Ismerünk még néhány közepes fizetést adó iskolát (Budán, Szigetváron, Temesváron), de ezek száma összesen sem haladja meg a fél tucatot. Vajon ennyire kevesen vágytak volna tanulni? Aligha, a fenti fehérvári példa épp az ellenkezőjét sugallja.

S hogy igény is volt, mutatja annak a lovasnak az esete, aki megtanult perzsául és belekóstolt a klasszikus költészetbe is - Ilokon, egy Isten háta mögötti váracskában. Aligha tévedünk, ha a hódoltsági oktatási intézmények számát jóval magasabbnak gondoljuk, az ismert esetek alacsony számát pedig a források hallgatásának tulajdonítjuk. Legalábbis elgondolkoztató, hogy Evlia Cselebi 33 településen több mint száz iskolát írt össze.

Fürdők

A török kulturális intézmények közül talán a fürdőkről írtak a legtöbbet, mivel számos épület máig megmaradt. Felépítésükkel, szerkezetükkel, működésükkel éppen ezért most nem foglalkozunk.

A fenti intézményekkel ellentétben fürdőt alapítani megérte, hiszen folyamatos és időnként kimondottan jelentős bevételek származtak belőle. Ezért azután a magánfürdő kimondottan luxusnak számított: a hódoltságban valószínűleg az egyetlen budai pasa-fürdő kivételével nem is volt ilyen. A közfürdőkre viszont komoly igény mutatkozott, a polgári lakossággal rendelkező településeken szinte kötelező jelleggel építettek legalább egyet. "Tolna városában a muzulmánok már annyira megszokták, hogy ...fürdőre is szükség van." rendelkezik Szülejmán szultán 1564-ben. A helyi fürdőkultúrát mutatja, hogy a közönség nem akármiben pihentette fáradt tagjait. Ugyancsak Tolna "romladozó fürdője az úttól távol, félreeső helyen van, ezért nem használják." - írja Evlija Cselebi, s többször is érezhető ellenszenvvel ír a "kicsiny és sötét" fürdőkről. Egy szépen megépített, világos és jó levegőjű intézmény minden bizonnyal nagyban emelte alapítója népszerűségét. Nem csoda, hogy jó néhányan vállalkoztak erre. A legnagyobb építető persze Szokollu Musztafa volt a maga 16 fürdőjével, de azért például Güzeldze Rüsztém pasának sem kellett szégyenkeznie négy alapítványával. A hódoltság 30 településén összesen több, mint negyven fürdőről van biztos tudomásunk. Ha a fenti kulturális intézményeket térképre vetítjük, azt tapasztaljuk, hogy a hódoltsági muszlim lakta települések élesen két csoportra válnak. Zömük olyan kisebb-nagyobb vár, amely szinte csak katonáknak ad otthont. Ezekben a kötelező dzsámin vagy mecseten kívül mást nemigen találunk, s jó, ha három-négy templomszolga fáradozott a lelkek épülésén. E váracsák és palánkok közül emelkedik ki az a 30-35 város, amely jelentős számú polgári lakossággal is bírt. S ezekben rendre felbukkannak a hagyományos muszlim kulturális intézmények is: az iskolák, a kolostorok, a fürdők.

Felhasznált irodalom:

Molnár József: A török világ emlékei Magyarországon
Gerő Győző: Török építészeti emlékek Magyarországon.
Kéri Katalin: A földi paradicsom
A muszlim fürdőkultúra szerepe az egészség és szépség megőrzésében
Dr. Soós Péter: Jelenben élő múlt
Római és török fürdők Budapest területén
A török fürdő (Szemelvények)
Török hódoltság Magyarországon
Ágoston Gábor: Muszlim hitélet
Sudár Balázs: Kulturális létesítmények a török hódoltságban
Terebess E-Tár /www.terebess.hu/
www.magyariszlam.hu
Wikipédia
Metapédia

Teljesítés feltételei

A túramozgalom két fokozatú.
Fokozatonként 12-12 emlékhelyet kell felkeresni.
Igazolásként lehetőség szerint az adott objektum bélyegzőjével igazoljuk a teljesítést (templom, múzeum, fürdő, stb.).
Díjazás: fokozatonként kitűző és emléklap.
A díjazás költsége: fokozatonként 500. Ft + felbélyegzett válaszboríték.
A túramozgalom irányítója: Orbán Imre (8523 Egyházaskesző Kosuth utca 7)
Elérhetőség: 06/70-942-4410 vagy bakonyturistaja@googlemail.com

I g a z o l ó l a p

I-es fokozat

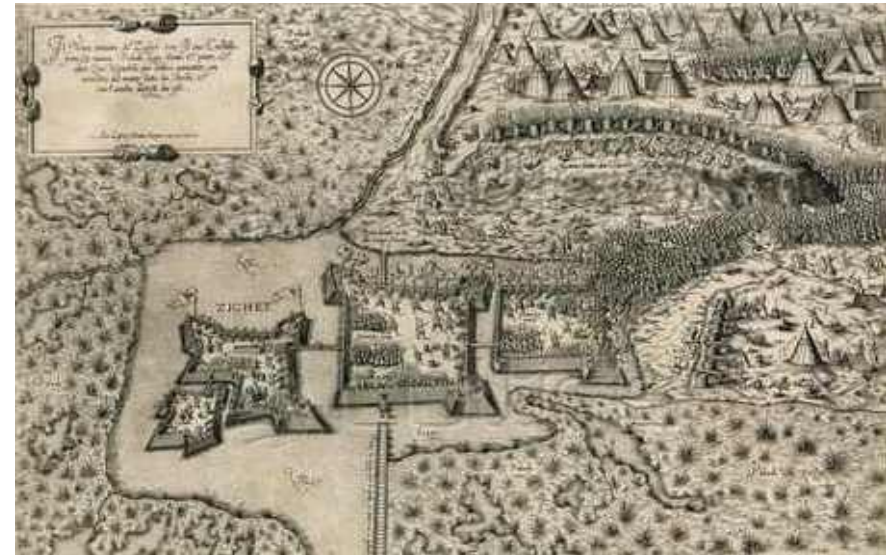
Név:.....

Lakcím:.....

Telefon szám vagy e-mail cím:.....

Egyesület:.....

I g a z o l ó l a p
II-es fokozat

Igazolom, hogysporttárs
teljesítette a túramozgalom feltételeit.

I.fokozat:..... II.fokozat:.....